

Analyzing Teachers' Concerns about Virtual Secondary Education (A Phenomenological Study)

Lyla Ahmadi^{1*}

1 Master of Interpretation and Quranic Sciences and Vice Chancellor of Sadr High School, Al-Zahra University, Qom, Iran, Qom.

* **Corresponding author:** Master of Interpretation and Quranic Sciences and Vice Chancellor of Sadr High School, Al-Zahra University, Qom, Iran, Qom.

Received: 2021-05-20

Accepted: 2021-07-07

Abstract

The aim of this study was to understand the lived experiences of teachers of virtual education in primary school. This qualitative research was performed using phenomenological method. The method of data collection was the use of semi-structured interviews. For this purpose, data were collected by interviewing 20 teachers who had experience of involvement in e-learning and analyzed by Strabert and Carpenter (2003) method. The analysis of the interviews showed 3 main and 12 sub-themes including lack of familiarity of children with e-learning, ridicule of e-learning, lack of involvement of children in e-learning, lack of appropriate methods for e-learning, lack of appropriate resources. Appropriate software, lack of proper transfer of content, lack of objective content, lack of direct communication between teacher and student, incomplete involvement of parents in raising a child, taking on a large part of homework, depriving the student of the educational atmosphere of school. Appropriate software, lack of proper transfer of content, lack of objective content, lack of direct communication between teacher and student, incomplete involvement of parents in raising a child, taking on a large part of homework, depriving the student of the educational atmosphere of school.

Keywords: Lived experiences, Teachers, E-learning, Parents

واکاوی دغدغه معلمان از آموزش مجازی در دوره متوسطه (یک مطالعه پدیدارشناسانه)

لیلا احمدی^{۱*}

^۱ کارشناس ارشد تفسیر و علوم قرآن و معاون آموزشی دبیرستان شهرستان صدر، دانشگاه جامعه الزهرا قم، ایران، قم.
* نویسنده مسئول: کارشناس ارشد تفسیر و علوم قرآن و معاون آموزشی دبیرستان شهرستان صدر، دانشگاه جامعه الزهرا قم، ایران، قم.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۱۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۳۰

چکیده

هدف از پژوهش حاضر فهم تجارب زیسته معلمان از آموزش مجازی در دوره متوسطه بود. این پژوهش کیفی با استفاده از روش پدیدارشناسی اجرا شد. روش گردآوری اطلاعات استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند بود. بدین منظور داده‌ها با مصاحبه از ۲۰ نفر از معلمان که تجربه درگیری در آموزش مجازی را داشتند جمع‌آوری و به روش استرابت و کارپنتر (۲۰۰۳) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تحلیل حاصل از مصاحبه‌ها حاکی از ۳ مضمون اصلی و ۱۲ زیرمضمون شامل عدم آشنایی دانش‌آموزان با آموزش مجازی، به‌سخره گرفتن آموزش مجازی، عدم درگیری دانش‌آموزان در آموزش مجازی، نبود روش مناسب برای آموزش مجازی، نبود منابع مناسب، نبود نرم افزار مناسب، عدم انتقال صحیح مناسب محتوا، عینی نبودن محتوا، عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش‌آموز، درگیری ناقص والدین در تربیت دانش‌آموزان، به‌دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف، محروم شدن دانش‌آموز از جو تربیتی مدرسه بود.

واژگان کلیدی: تجارب زیسته، معلمان، آموزش مجازی، والدین

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی محفوظ است.

مقدمه

هستند که امکان بیان طیف گسترده‌ای از اطلاعات، اندیشه‌ها، مفاهیم و پیام‌ها را فراهم می‌کند و تبحر در فناوری اطلاعات و ارتباطات به معنی توانایی به‌کارگیری مؤثر آن می‌باشد. تبحر در آن شخص را قادر می‌سازد که انواع مختلف کارها را انجام دهد و برای انجام هر کار راه‌های مختلفی را بیابد [۳]. کلارک^۱، وسایل و امکانات ارتباط رسانه‌ای و فناوری را در مباحث آموزشی حتمی و اجتناب‌ناپذیر می‌داند. اما باید توجه کرد که میزان استفاده از فناوری‌ها و تجهیزات به نگرش کاربران نسبت به این ابزار بستگی دارد و هرچه نگرش آنها مثبت باشد، استفاده از این آموزش‌ها بهبود خواهد یافت [۴]. با توجه به اینکه فناوری‌های ارتباطات در تعلیم و تربیت مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند تا تعامل میان تمامی شرکت‌کنندگان در فعالیت‌های آموزشی را توسعه دهند، بنابراین تعامل جزئی ضروری در فرآیند آموزشی محسوب می‌شود. از نظر واگنر^۲ تعامل وقایع دوسویه‌ای

فناوری اطلاعات و ارتباطات واژه‌ای است که در سال ۱۹۷۰ پدید آمد و برگرفته دو موضوع محاسبات ریاضی و ارتباطات منطقی اعداد بود. مفاهیم مختلفی با برخوردهای متفاوتی در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات عنوان شده است. فناوری اطلاعات و ارتباطات عبارتست از، فناوری که سیستم‌های پردازش اطلاعات بازرگانی و اداری و غیره را در بردارد. کامپیوترها و شبکه‌های ارتباطی و معلومات خاص فناوری اطلاعات و ارتباطات اجزای فناوری اطلاعات می‌باشند [۱]. فناوری اطلاعات و ارتباطات زیربنای حرکت جوامع و نسل آینده در اغلب زمینه‌هاست و به عنوان بستر و ابزاری مهم برای رشد و توسعه به‌شمار می‌رود. عمق تأثیرات این فناوری به‌گونه‌ای است که نادیده گرفتن آن منجر به از دست دادن جایگاه جهانی در عرصه‌های جدید خواهد شد [۲]. این فناوری‌ها واسطه‌ای

بنابراین به مدد فناوری‌های اطلاعاتی مبتنی بر اینترنت، انقلاب عظیمی در یادگیری ایجاد شده است [۱۳]. در آموزش‌های اینترنتی فراگیران قادرند با توجه به توانایی‌های خود، سرعت یادگیری خویش را تعیین کنند و به اهداف آموزشی دست یابند [۱۴]. یکی از فنون آموزش الکترونیکی آموزش آنلاین (WBI) است [۱۵]. آموزش آنلاین محل تلاقی آموزش از راه دور؛ آموزش مبتنی بر رایانه و فناوری‌های اینترنتی است [۱۶]. اینترنت ابزار مشهوری برای ذخیره، ارائه، جمع‌آوری، مشارکت، پردازش و استفاده از اطلاعات است. وب برای یادگیری مزایای فراوانی به همراه دارد [۱۷]. به عبارتی آموزش مبتنی بر اینترنت را می‌توان اینگونه تعریف نمود: برنامه آموزشی مبتنی بر امکانات چند رسانه‌ای که از منابع اینترنت برای ایجاد محیط یادگیری معنادار، استفاده می‌کند تا موجبات رشد و حمایت از یادگیری را فراهم نماید [۱۸]. آموزش مبتنی بر اینترنت، متمرکز بر ارائه محتوای دروس به صورت آنلاین و شامل انواع امکانات چندرسانه‌ای از قبیل دیداری، شنیداری، نقاشی، نمایشی، انیمیشن و ویدیو است [۱۹].

به نظر می‌رسد که امروزه، همگام با توسعه آموزش مجازی و غیرحضور، توجه به عناصر این نوع از آموزش، بیش از پیش نمایان شده است [۲۰]. امروزه از پایین‌ترین تا عالی‌ترین سطوح آموزشی از آموزش مجازی بهره می‌برند، پس توجه به ماهیت آموزش مجازی امری مهم و اجتناب ناپذیر است. از جمله عناصر و بازیگران مهم آموزش مجازی والدین و معلمان هستند بنابراین توجه به تجارب این عناصر بسیار ضروری و انکارناپذیر است، تحقیق حاضر نیز به دنبال بررسی دغدغه معلمان و والدین نسبت به آموزش مجازی است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر به روش کیفی و پدیدارشناسی (توصیفی) انجام پذیرفته است. هدف از تحقیق پدیدارشناسانه توصیف تجربیات زندگی به همان صورتی است که در زندگی واقع شده‌اند. استرابرت و کارپنتر^۵ (۲۰۰۳) پدیدارشناسی را عملی می‌دانند که هدف آن توصیف پدیده‌های خاص یا ظاهر چیزها و تجربیات زندگی است. کانون توجه پدیدارشناسی تجربیات زندگی است، زیرا این تجربیات اند که معنای هر پدیده‌ای را برای فرد می‌سازند و به فرد می‌گویند که چه چیز در زندگی او و نزد وی حقیقی و واقعی است و چون روش پدیدارشناسی می‌کوشد تا تجربیات انسان را در متن و زمینه‌ای که در آن روی می‌دهد توصیف نماید و غنی‌ترین و توصیف‌کننده‌ترین اطلاعات را فراهم می‌سازد، لذا استفاده از این روش جهت روشن‌سازی و توصیف عمیق‌تر پدیده مورد نظر، مناسب می‌باشد. مشارکت-

است که حداقل به دو شی و به دو عمل نیاز دارد. تعامل زمانی اتفاق می‌افتد که این اشیاء و وقایع به صورت متقابل یکدیگر را تحت تاثیر قرار دهند. تعامل امکان انجام دادن کارها و وظایف گوناگون در فعالیت‌های آموزشی را فراهم می‌کند [۵]. یادگیری الکترونیکی روش‌های تدریس و یادگیری سنتی را متحول کرده و در تکمیل و توسعه آن نقش بسزایی داشته است. چنانچه بپذیریم که «تعامل» نقش اساسی و مهمی در فرایند تدریس و یادگیری دارد، یادگیری الکترونیکی به بهره‌گیری از فناوری‌های نوپهور، تعاملات گسترده‌ای را جهت دسترسی به اطلاعات وسیع و نیز برقراری انواع ارتباط فراهم می‌سازد. امکانی که در فرایند یادگیری سنتی به صورت بسیار محدود و ناچیزی وجود داشته است [۶]. یادگیری الکترونیکی که در آن یادگیرندگان به صورت ۲۴ ساعته به دوره‌های آموزشی دسترسی دارند، با سرعت دلخواه خود درس می‌خوانند، نیاز به رفت و آمد برای مراجعه به کلاس‌های حضوری مرتفع می‌شود، در برنامه کاری کارکنان تداخل ایجاد نمی‌شود و زمان لازم برای یادگیری ۲۵ تا ۳۰ درصد کاهش می‌یابد [۷]. بنابراین به مدد فناوری‌های اطلاعاتی مبتنی بر اینترنت، انقلاب عظیمی در یادگیری ایجاد شده است [۸]. یکی از فنون آموزش الکترونیکی، آموزش مجازی است [۹]. آموزش مجازی، محل تلاقی آموزش از راه دور، آموزش مبتنی بر رایانه و فناوری‌های اینترنتی است [۱۰].

یکی از حیطه‌های مهمی که آموزش مخصوص آموزش عمومی با آن رو به رو بوده است دسترسی به اینترنت است، اینترنت و وب زمینه آموزش آنلاین و یادگیری از راه دور را فراهم کرده اند [۱۱]. در عصر حاضر با توسعه فاوا و شکل‌گیری جامعه اطلاعاتی، دانشگاه‌ها و مدارس باید افرادی تربیت کنند که از یک سو با اهداف، رسالت‌ها و مکانیزم‌های جامعه اطلاعاتی سازگار و از سوی دیگر پیشگام و پیش برنده آن باشند [۱۲]. از این رو برخی از دانشگاه‌ها و مدارس با درک اهمیت این موضوع به تدریج دانش‌آموزان و دانشجویان خود را برای ورود به محیط‌های مجازی ترغیب می‌کنند. برای نمونه نتایج بررسی ها کینز و رادی^۳ (۲۰۰۹) نشان می‌دهد بیش از ۹۷ درصد از دانشگاه‌های آمریکا و ۹۵ درصد از دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی انگلیس برای کمک به بهبود فرایند مدیریت آموزش، تسهیل تعامل بین یادگیرندگان و کمک به بهبود یادگیری به صورت برنامه‌ریزی شده از محیط یادگیری مجازی بهره می‌گیرند و برای این منظور از یک یا چند سامانه محیط یادگیری استفاده می‌کنند. همچنین در برخی از کشورها مانند آمریکا، کانادا، استرالیا و انگلیس هر دانش‌آموز و دانشجو موظف است حداقل دو درس از دروس تحصیلی خود را به صورت مجازی بگذراند.

جدول ۱: مضامین اصلی و فرعی استخراج شده از مصاحبه

مضامین اصلی	مضامین فرعی
۱-روش	۱-۱: عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی ۲-۱: به سخره گرفتن آموزش مجازی ۳-۱: عدم درگیری دانش آموزان در آموزش مجازی ۴-۱: نبود روش مناسب برای آموزش مجازی
۲-محتوایی	۱-۲: نبود منابع مناسب ۲-۲: نبود نرم افزار مناسب ۳-۲: عدم انتقال صحیح مناسب محتوا ۴-۲: عینی نبودن محتوا
۳-تربیتی	۱-۳: عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش آموز ۲-۳: درگیر ناقص والدین در تربیت دانش آموزان ۳-۳: به دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف ۴-۳: محروم شدن دانش آموز از جو تربیتی مدرسه

مضمون اول: روش

عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی: یکی از

مسائلی که بسیاری از اطلاع رسانی های تحقیق حاضر به آن اشاره داشتند عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی است، یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

خیلی از بچه ها به دلیل اینکه یا امکاناتشو ندارند یا اینکه توی آموزش و پرورش قبلا چندتا به آموزش مجازی اهمیت داده نمیشده با آموزش مجازی خیلی آشنا نیستن (مشارکت کننده کد ۳).

به سخره گرفتن آموزش مجازی: تمسخر آموزش مجازی یکی از مواردی است که مشارکت کنندگان به آن اشاره داشتند، در

همین ارتباط یکی از مشارکت کنندگان بیان می کند که:

یه بار به یکی از والدین گفتم توی فلان برنامه آموزش مجازی این کارا رو کن اما بعدش شروع کرد مسخره کردن که این آموزش بدرد نمیخوره بنظر میرسه به دلیل خو گرفتن به آموزش های سنتی این مساله باید بهش توجه بشه (مشارکت کننده کد ۲).

عدم درگیری دانش آموزان در آموزش مجازی: لازمه

یک آموزش اثربخش درگیری یادگیرندگان در فرایند آموزش است. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

بچه های من خیلی توی این نوع آموزش درگیر نمیشن همیشه حواسشون پرته چون عادت به آموزش حضوری دارن (مشارکت کننده شماره ۹).

نبود روش مناسب برای آموزش مجازی: کاربردی

آموزش مجازی مستلزم استفاده از روش متناسب با این روش هست. یکی از مصاحبه شوندها در این ارتباط بیان می کند که:

من فکر می کنم ما از آموزش مجازی برداشت اشتباه داشتیم چون به همون روش های سنتی مثل سخنرانی داریم آموزش

کنندگان پژوهش شامل همه ی معلمان بودند که در آموزش مجازی درگیر بودند. تعداد شرکت کنندگان تحقیق ۲۰ معلم بود که از هر ۲۰ مورد مصاحبه به عمل آمده است. شرکت کنندگان تحقیق بر اساس نمونه گیری هدفمند و به صورت روش گلوله برفی انتخاب شدند. تعیین تعداد نمونه ها بر اساس اشباع نظری داده ها صورت گرفت؛ یعنی تعداد مصاحبه ها تا آنجا پیش رفت که اطلاعات محقق در زمینه ی پژوهش اشباع شد و بعد از آن اطلاعات دیگری بر آن افزوده نشد. در بحث سنجش اعتبار پژوهش، سوالات مصاحبه بعد از اینکه طراحی شد توسط ۶ تن از اساتید متخصص در حوزه مربوطه اصلاح و تایید گردید. برای ثبت مصاحبه ها، همه ی مکالمات انجام شده به صورت صوتی ضبط گردید. سپس مصاحبه های ضبط شده توسط خود پژوهشگر به دقت گوش داده شد و کلمه به کلمه نوشته شد. بعد از اینکه مصاحبه ضبط شده بصورت مکتوب درآمد برای تایید روایی مصاحبه ها از روش "بازبینی توسط اعضا" استفاده شد. بدین ترتیب که متن مکتوب مصاحبه دوباره برای شرکت کنندگان فرستاده شد تا صحت و سقم مطالب تایید و در صورت لزوم مطالب اصلاح گردد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به روش استرابت و کارپنتر (۲۰۰۳) انجام گرفت. روش مذکور شامل توصیف پدیده مورد نظر توسط محقق، کنارگذاری پیش فرض - های محقق، مصاحبه با شرکت کنندگان، قرائت توصیف های شرکت کنندگان، استخراج جوهره ها، پیدا کردن روابط اساسی، نوشتن توصیفی از پدیده، برگرداندن توصیف به شرکت کنندگان و کسب تایید آنان، مرور بر متون مربوطه و انتشار یافته ها می باشد.

یافته ها

یافته های پژوهش

پس از عملیاتی کردن مجموع ۲۰ مصاحبه با معلمان که درگیر آموزش بودند و مطالعه چندین باره آنها ۳ مضمون اصلی و ۱۲ زیرمضمون شامل عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی، به سخره گرفتن آموزش مجازی، عدم درگیری دانش آموزان در آموزش مجازی، نبود روش مناسب برای آموزش مجازی، نبود منابع مناسب، نبود نرم افزار مناسب، عدم انتقال صحیح مناسب محتوا، عینی نبودن محتوا، عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش آموز، درگیر ناقص والدین در تربیت دانش آموزان، به دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف، محروم شدن دانش آموز از جو تربیتی مدرسه استخراج شد.

ببینید وقتی دانش آموز با معلمش ارتباط چهره به چهره دارد به نوع حس همبستگی و تعهد بینشون پیش میاد که توی آموزش مجازی این حس وجود نداره (مشارکت کننده کد ۳).

به دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف: آموزش مجازی منجر به این مساله شده که بخشی از وظایف و تکالیف مدرسه به دوش والدین بیفتد. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

قبلا که فرزند ما مدرسه می رفت وقت بیشتری داشتیم ولی الان باید بسیاری از اوقات خودمون رو صرف کارای مدرسه بچه کنیم (مشارکت کننده کد ۱۰).

درگیر ناقص والدین در تربیت دانش آموزان: در آموزش مجازی میزان درگیری والدین در آموزش دانش آموزان بالاست و این مساله گاهی مشکل آفرین است. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

از زمانی آموزش مجازی به فرزندان ما زیاد شده من شاهد این مساله هستم که والدینی که سواد چندانی ندارن به خوبی نمی تونن توی امر آموزش و تربیت بچه شون دگیر بشن و این معضلی شده (مشارکت کننده کد ۱۰).

محروم شدن دانش آموز از جو تربیتی مدرسه: مدارس دارای جو آموزش و تربیتی خاصی هستند که این مساله بر رشد دانش آموز تاثیر ویژه ای دارد اما آموزش مجازی آن را به چالش کشیده است. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

به اعتقاد من هیچ محیطی نمی تونه جبران کننده محیط مدرسه باشه، کودک توی محیط مدرسه با فرهنگ ها، افراد و مسائل مختلفی رو به رو میشه که تاثیر به سزایی در تربیتش داره اما آموزش مجازی باعث شده این جو از دسترس خارج بشه (مشارکت کننده کد ۵).

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر فهم تجارب زیسته معلمان از آموزش مجازی در دوره متوسطه بود. نتایج پژوهش حاضر حاکی از مسائلی چون عدم آشنایی دانش آموزان با آموزش مجازی، به سخره گرفتن آموزش مجازی، عدم درگیری دانش آموزان در آموزش مجازی، نبود روش مناسب برای آموزش مجازی، نبود منابع مناسب، نبود نرم افزار مناسب، عدم انتقال صحیح مناسب محتوا، عینی نبودن محتوا، عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش آموز، درگیر ناقص والدین در تربیت دانش آموزان، به دوش گرفتن بخش زیادی از تکالیف، محروم شدن دانش آموز از جو تربیتی مدرسه بود. استفاده فناوری های مجازی در فرآیند آموزش و یادگیری امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. یادگیرندگان با

های مجازی رو اجرا می کنیم در صورتی که آموزش مجازی باید با روش خاص خودش اجرا بشه (مشارکت کننده کد ۱۷).

مضمون دوم: محتوا

نبود منابع مناسب: یکی از مسائل مرتبط با آموزش مجازی نبود منابع مناسب در این زمینه است. یکی از مشارکت کنندگان در همین ارتباط بیان می کند که:

منابعی که در زمینه آموزش مجازی وجود داره متناسب با بافت و زمینه ای که ما در اون زندگی می کنیم نیست بنظر من باید این منابع متناسب با دانش آموزای ما بشه (مشارکت کننده کد ۱۹).

نبود نرم افزار مناسب: یکی از مواردی که بسیاری از مشارکت کنندگان در تحقیق حاضر به آن اشاره داشتند نبود نرم افزار مناسب در زمینه آموزش مجازی است. یکی از مشارکت کنندگان در این زمینه بیان می کند که:

وقتی صحبت از آموزش مجازی میشه باید موجبات اون فراهم بشه یکی از موجبات مهم نرم افزار برای آموزش مجازی هست اما متأسفانه ما نرم افزار مناسبی ندارم و این مشکل بسیار حاده (مشارکت کننده کد ۱۱).

عدم انتقال صحیح مناسب محتوا: در آموزش مجازی محتوا به دلیل مسائل تکنیکی و فنی و پاره ای از مشکلات دیگر به درستی منتقل نمی شود. یکی از مشارکت کنندگان در این باره بیان می کند که:

من به عنوان یه معلم باید از تمامی ظرفیت هام برای انتقال محتوا به دانش آموز استفاده کنم از صدا گرفته تا تصویر و حرکت بدن، اما توی آموزش مجازی بدلیل اینترنت ضعیف و هزار و یک مشکل دیگه همیشه محتوا رو به خوبی انتقال داد (مشارکت کننده کد ۱۵).

عینی نبودن محتوا: ملموس نبودن محتوا یکی دیگر از مسائلی است که اطلاع رسانی های تحقیق حاضر به آن اشاره داشته اند. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که: شما هر طور هم بخواید محتوا رو عینی به دانش آموز منتقل بدی همیشه چون گاهی اوقات به دلیل ضعفی که توی آموزش مجازی هست مجبور میشی فقط از یک نوع آموزش مثلا سخنرانی استفاده خیلی و در ضمن خیلی از چیزایی میدانی هست که توی آموزش مجازی رخ نمیده (مشارکت کننده کد ۹).

مضمون سوم: تربیتی

عدم ارتباط مستقیم معلم و دانش آموز آموزش مجازی: منجر به کاهش میزان ارتباط چهره به چهره بین دانش آموز و معلم شده است. یکی از مشارکت کنندگان در این ارتباط بیان می کند که:

4. Web based instruction
5. Strabert and Carpenter

WBI
استرابت و کارپنتر

فهرست منابع

- [1] Brotherhood P, Masoudi Nodooshan A. Investigate e-learning and provide a proposed framework for the development of e-learning in the country. Information, Educational and Research Quarterly, 2005 40-30.
- [2] Anderson T, Alumi F. E-learning from theory to practice. Zamani, A. Azimi, A. (Translators). Tehran: Educational Information Technology Development School for Smart Schools. 2006.
- [3] Khorasani A, Friendship H. Assessing the level of satisfaction and importance of factors affecting the effectiveness of e-learning from the perspective of employees. Quarterly Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences, 2011; 58-37.
- [4] Khosravi M. Information and communication technology and change in the world of education. Proceedings of the Second Conference on Educational Technology (A New Approach in Education Systems), Publications: Allameh Tabatabai University. 2007.
- [5] Zarei Zavaraki A. Assessment and evaluation of e-learning. Letter of Higher Education, 2008; (3): 88-73.
- [6] Rezaei, A; Hatami, Javad; F, Hashem; N. Designing a model for web-based training based on presence factor. Research in educational systems, 2016; 35.
- [7] Falah Attarnia A. Information and Communications Technology. Tehran: Wisdom Based Publications. 2013.
- [8] Montazer M, Falahati M, Arani S. The effect of web-based education on learning of medical students. Iranian Journal of Medical Education. 2017; 17 (3): 310-298.
- [9] Seraji T, Torabi S, Shayan N, Ismailpour M, Ashouri J. Comparison of the effect of web-based education and cognitive and metacognitive learning strategies on academic achievement and self-efficacy of nursing students of Pishva Azad University. Journal of University Jihad. 2015; 6 (2).
- [10] Zolfaghari M, Mehrdad N, Parsa Salmani BN, Bahrani N. The effect of two methods of e-learning and lecture on learning maternal and child health lessons of nursing

توجه به اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند باید بتوانند، از رسانه‌های مجازی برای یادگیری و آموزش مادام‌العمر استفاده کنند. گرایش شدید و روز افزون نسبت به آموزش مجازی حاکی از مزایای مختلف این روش نسبت به روش‌های سنتی آموزش است. در واقع، منظور از آموزش مجازی یعنی محیطی مبتنی بر وب که در آن یادگیرندگان و آموزش‌دهندگان با هم در تعامل می‌باشند. این محیط به نوعی یک کلاس الکترونیکی معمولی را به وسیله امکاناتی نظیر کنفرانس ویدئویی و سیستم‌های چند رسانه‌ای شبیه‌سازی نموده و این امکان را برای دانشجویان فراهم می‌سازد تا به جای شرکت در کلاس درس یا علاوه بر آن، از طرق دیگری نظیر ویدئو کنفرانس، چت، پست الکترونیک و اسناد مشترک نسبت به فراگیری درس اقدام نمایند. آموزش مجازی اساساً فراگیر محور و حامی یادگیرندگان است. لذا آنچه موجب بهبودی در فرآیند آموزش می‌شود یادگیری خود راهبری است. آموزش مجازی امکان بیان طیف گسترده‌ای از اطلاعات، اندیشه‌ها، مفاهیم و پیام‌ها را فراهم می‌کند و شخص را قادر می‌سازد که انواع مختلف کارها را انجام دهد و برای انجام هر کار راه‌های مختلفی را بیابد [۲۱]. کلارک، اینترنت و فضای مجاز را در مباحث آموزشی حتمی و اجتناب‌ناپذیر می‌داند. اما باید توجه کرد که میزان استفاده از فناوری‌ها و تجهیزات به نگرش کاربران نسبت به این ابزار بستگی دارد و هرچه نگرش آنها مثبت باشد، استفاده از این آموزش‌ها بهبود خواهد یافت [۲۲]. بنابراین دانش آموزی که نگرش مثبتی به آموزش مجازی ندارد ممکن است درگیری چندانی در آموزش مجازی نداشته باشد. با توجه به اینکه فناوری‌های ارتباطات در تعلیم و تربیت مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند تا تعامل میان تمامی شرکت‌کنندگان در فعالیت‌های آموزشی را توسعه دهند، بنابراین تعامل جزئی ضروری در فرآیند آموزشی محسوب می‌شود. از نظر واگنر تعامل وقایع دوسویه‌ای است که حداقل به دو شی و به دو عمل نیاز دارد. تعامل زمانی اتفاق می‌افتد که این اشیاء و وقایع به صورت متقابل یکدیگر را تحت تاثیر قرار دهند. تعامل امکان انجام دادن کارها و وظایف گوناگون در فعالیت‌های آموزشی را فراهم می‌کند [۲۳]. آموزش مجازی با تمام مزیت‌های آن حاوی معایبی بوده است که از جمله آن می‌توان محرومیت دانش آموز از فضای تربیتی [۲۴] و تعامل چهره به چهره [۲۵] اشاره نمود. پرداختن به معایب و مزایای آموزش مجازی توأماً با یکدیگر زمینه بهبود این نوع از آموزش‌ها را فراهم می‌کند.

واژه نامه

1. R. Clark	کلارک
2. Wagner	واگنر
3. Hawkins & Rudy	هاکینز و رادی

- [21] Ekman P, Freisen W. A new Pancultural Facial Expression of emotion. *Journal of Motivation and Emotion*, 1986; 10:159-68.
- [22] Franco SM, Lopez MF, Velicia MF. Exploring The Impact of Individualism and Uncertainty a Voidance in web f based Electronic Learning: an Empirical Analysis in European Higher education. *Computers & Education*, 2009; 52: 598-588.
- [23] Harper KC, Chen K, Yen DC. Distance Learning, Virtual Classrooms, and Teaching Pedagogy in The Internet environment". *Technology in Society*, 2004; 26: 585-598.
- [24] Drexler W. The networked student model for construction of personal learning environments: Balancing teacher control and student autonomy. *Australasian Journal of Educational Technology*, 2010; 26(3): 369-385.
- [25] Allen IE, Seaman J. Grade Change: Tracking Online Education in the United States. Babson Survey Research Group. Retrieved from <http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/gradechange>. 2014.
- [26] Ashoori J, Kajbaf MB, Manshaee GR, Talebi H. Comparison The Effectiveness of Web-Based, Cooperative Learning and Traditional Teaching Methods on Achievement Motivation and Academic Achievement in Biology Lesson. *J MEDIA*. 2014; 5(2):25-34. [In Persian]
- [27] Bibeau S. Social Presence, Isolation, and Connectedness in Online Teaching and Learning. From the literature to real life. *Journal of Instruction Delivery Systems*, 2001; 15(3):35-39.
- [28] Chen RS, Tsai CC. Gender differences in Taiwan university students' attitudes toward web-based learning. *CyberPsychology & Behavior*. 2007; 10(5): 645-654
- [29] Chiu YL, Tsai CC. The roles of social factor and internet self-efficacy in nurses' web-based continuing learning. *Nur Educa Tod*. 2014; 34(3):446-450
- students. *Iranian Journal of Medical Education*, 2007; 7 (1): 31-39.
- [11] Rezaei M. Barriers to the development of e-learning in agricultural higher education from the perspective of students. *Iranian Journal of Scientific Information and Documentation Quarterly*, 2000; 24 (3): 61-76.
- [12] Rezaei M, Movahed M, Kalantari K. Identifying the necessary policies for the development of e-learning in agricultural higher education. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 2011; 2 (1): 66-57.
- [13] Saif A. *Modern Educational Psychology: Psychology of Learning and Education*. Tehran: Doran. 2003.
- [14] Clark A. *E-learning skills*. Hakimzadeh, R. Mousavi, A. (Translators). Tehran: Ayizh. 2001.
- [15] Siemens G. Complexity, Chaos and Emergence [Internet]. 2009 Oct 19 [Cited 2013 Dec 28; Updated Oct 19]. Available From: https://docs.google.com/document/d/1SbKRX97g1tVgxE3gVWIVvA8injDYe_9JVwGjYCLzXe3k/edit.
- [16] Berge ZL. Facilitating Computer Conferencing: Recommendations from the Field. *Educational Technology*, 1995; 15: 22-30.
- [17] Clark RE. Media Will Never Influence Learning, *Educational Technology. Research and Development*, 1994; 42: 21-29.
- [18] Cohen A. Instructionl Technology and Distance Learning Throughte Internet. *Educational Media International*, 1999; 36: 218-229.
- [19] Cojocariu VM, Butnaru CE. Asking questions - Critical thinking tools. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2014; 128 : 22 -28.
- [20] Driver M. Exploring Student Perceptions Of group Interaction and Class Satisfaction in The Web – enhanced Classroom. *Internet and higher education*. 2002; 5: 35 - 45.